

Mitoloji: Anlam Arayışının Evrensel Öyküleri. Editör: Aynur Koçak. Alfa Yayınları, 2024.

368 ss.: ISBN 9786253891930

Özgür NÖMER

Arş. Gör., Yeditepe Üniversitesi, ozgur.nomer@yeditepe.edu.tr,

ORCID-ID: 0009-0009-1692-9205

Geliş Tarihi/Received:

15.12.2025

Kabul Tarihi/Accepted:

29.12.2025

e-Yayım/e-Printed:

31.12.2025

Aynur Koçak tarafından editörlüğü yapılan *Mitoloji: Anlam Arayışının Evrensel Öyküleri* kitabı Alfa Yayınları tarafından Aralık 2024 tarihinde basılarak okuyucuyla buluşmuştur. Toplam 14 makaleden oluşan çalışmada Aynur Koçak, Meriç Harmanlı, Berna İnaltekin, Berna Ayaz, Serdar Gürçay, Mehmet Çeribaş, Nursel Uyaniker, Birsal Çağlar Abiha, Esra Bilge Savcı, Mehmet Aça, Ahmet Keskin, Bilge Esirgen, Serkan Köse ve Fatma Zehra Uğurcan'ın yazıları bulunmaktadır. Bu yazıda, her bir makaleyi tek tek tanıtarak okuyuculara söz konusu makalelerin içeriği hakkında bilgi sunmayı hedefliyoruz.

Mitoloji'nin ilk makalesi olan "Alacakaranlıkta Varoluş Bilmecesinin Cevapları: Mitler" Aynur Koçak tarafından yazılmıştır. Aynur Koçak "Miti Nasıl Tanımlayalım?", "Mitleri Sınıflandırabilir miyiz?", "Niçin Mit?", "Mite Dair Ne Dediler?" sorularını sorarak bu sorulara çeşitli görüşleri içeren cevaplar vermiştir. Miti "söylenen söz", "bilinenlerden bilinmeyenlere", "en eski vahiy", "kutsal model", "yaşanan gerçeklik", "uygarlığın temel parçası", "anlatıların bütünü", "bilimsel bir disiplin" alt başlıkları altında tanımlamıştır. Yazar mitleri sınıflandırırken Samuel Henry Hooke, Bronislaw Malinowski, Marcel Brasseur, Eric J. Sharpe, Cengiz Batuk, Dursun Ali Tökel ve Fuzuli Bayat'ın sınıflandırmalarına yer vermiş ve "Niçin Mit?" sorusunu sorduktan sonra çeşitli araştırmacıların mitin işlevleri hakkındaki görüşlerini açıklamıştır. "Mite Dair Ne Dediler?" bölümünde de miti "tarihî gerçeklik", "kurmaca açıklama", "ilkel din", "dinsel deneyim", "ilkel bilim" görüşünü savunan araştırmacıların görüşlerine yer vererek değerlendirmiştir. Makalesinin devamında Koçak, mitin kavramsal temellendirmeleri bağlamında sorunsallaştırılan mit-dil, mit-sanat, mit-sembol, mit-felsefe, mit-tarih, mit-psikoloji, mit-edebiyat ilişkisellikleri üzerine yapılan çalışmaların geniş perspektifli bir değerlendirmesini yapmıştır.

Mehmet Çeribaş tarafından yazılan ve kitabın ikinci makalesi olan "Mitik Örüntünün Temel Yapı Taşları: Kültler" bölümünde 6 farklı kült ele alınmıştır. "Evrenin Ana Maddesi", "Dört Unsurdan Biri", "Yaratılış Mitlerinde Yer Alması", "Tohum Simgesi", "Arınma ve Yenilenme Simgesi" başlıkları altında su kültü incelenmiştir. Daha sonra "Ağaç Kültü" ana başlığında kozmik direk, hayat ağacı ve soy ağacı hakkında bilgiler verilmiştir. Makalede incelenen üçüncü kült ise dağ kültüdür. "Dört Unsurdan Biri Olarak", "Temizlenme ve Arınma Aracı Olarak", "Dişil Unsur Olarak", "Soyun Devamı Olarak" başlıkları altında çeşitli kültürlerdeki inanışlara da değinilerek ateş kültünden bahsedilmiştir. Taş kültü ise mezar taşlarında, hastalıkların tedavisinde, kısırılığı giderme törenlerinde, bereket törenlerinde ve

arınma pratiklerinde yer alma şekli bakımından değerlendirilmiştir. Son olarak da atalar kültürü geniş bir şekilde incelenmiştir.

“Evrenin İnşası: Kozmogoni Mitleri” başlığını taşıyan üçüncü makale Serdar Gürçay tarafından kaleme alınmıştır. Makalede kozmogoni mitleri hem dünya mitolojilerinden hem de Türk mitolojilerinden örnekler verilerek incelenmiştir. Dünya mitolojileri bölümünde Sümer tufanı, eski Mısır varoluş anlatısı, Cermen kozmogonisi, Maya kozmogonisi, Hint kozmogonisinden örnekler verilmiş ve incelenen bu mitler tablolarla görselleştirilerek anlatılmıştır. Yine aynı bölümde Tao Te Ching’e göre var oluşun temel süreçlerinden de bahsedilmiş, Ying Yang’ın temsil ettiği kavramlar görsellerle desteklenerek anlatılmıştır. Türk mitolojisinde ise Altay yaratılış miti ele alınmış ve yine tablolar kullanılarak görselleştirilmiştir. Yakut Türklerinin kozmogonisine de kısaca değinilmiş ve Güney Sibirya coğrafyasındaki bazı destanların giriş bölümünde de kozmogoniye göndermeler olduğundan bahsedilmiştir. Son olarak çeşitli medeniyetlerdeki varoluş mitlerinin başlangıç noktaları tablo üzerinde gösterilmiştir.

Kitabın dördüncü makalesi “‘Tanrı/lar’ Yaratan ‘Tanrı/lar’: Teogoni Mitleri” adını taşımaktadır. Serkan Köse tarafından yazılan bu makalede teogoni mitlerinin ilk olarak tanımı yapılmış, ardından Sümer, Babil, Hint, Mısır, Yunan, Germen, İran, Çin, Aztek kültürlerin teogoni mitlerinden örnekler verilerek Türk mitolojisine geçilmiştir. Klasik Batı mitolojisinde yaratılışın Tanrıların yaratılışına işaret ederken Altay mitolojisindeki yaratılışın doğrudan evrenin yaratılışına işaret ettiğine değinilmiş ve Türk mitolojisinde teogonik mit içerikli anlatılara yer verildiğini söylemenin pek de mümkün olmadığı dile getirilmiştir. Sonuç bölümünde toplumların yaşadıkları coğrafya ve buldukları konumların, onların nesnelere yükledikleri anlamların içeriğini oluşturduğundan ve tanrı/tanrılar düşüncesinin gelişmesinde de etkili olduğundan bahsedilmiştir.

Meriç Harmancı’nın yazdığı, “Ben Kimim Gizinin Cevabı: Antropogoni Mitleri” başlıklı beşinci makalede antropogoni mitleri çeşitli kültürlerin mitlerinden örnekler verilerek ele alınmıştır. İnsanın yaratılışını altı farklı başlıkta inceleyen Harmancı, insanların mit yaratım sürecinde en iyi bildikleri malzemeleri kullandığını belirtmiş ve makalesine “doğal malzemelerden yaratılış”la başlamıştır. Burada insanın toprak, kamış, kaya, ateş, kan gibi malzemelerden yaratılışının anlatıldığı mitlere değinmiştir. Daha sonra sırasıyla “Hayvandan

İnsana", "Bitkiden İnsana", "Tanrının Bir Parçası Olan İnsan", "Yaratılışın Farklı Materyalleri", "Söz", "Nefes" başlıklarını taşıyan bölümlerle çeşitli mitler incelenmiştir.

Kitabın altıncı makalesi Nursel Uyaniker tarafından kaleme alınmıştır. "Evrensel Büyük Yangın: Kıyamet Mitlerinde Var Oluş-Yok Oluş Ritmi" ismini taşıyan makale, eskatoloji mitleri hakkındaki genel geçer bilgileri ortaya koyarak başlar. Konu, ölüm ve ölümsüzlük olmak üzere iki ana başlıkta incelenmiştir. "Ölüm" bölümünde "Kıyamet Öncesi Bireyin Ölümü", "Kozmik Ölüm", "Ölüm Eşiği/Sırası", "Modern Kıyamet Öncesi ve Sırası Anlatıları" başlıkları altında çeşitli mitler ve semavi dinlerin ortaya koyduğu düşünceler incelenmiştir. "Ölümsüzlük" bölümü ise "Kıyamet Sonrası Diriliş", "Ebedî Hayatın Başlangıcı", "Modern Kıyamet Sonrası Anlatıları" başlıkları altında ele alınmıştır. "Sonuç" bölümünde eskatoloji mitlerinde var olan düalitenin geleceğe dair iki farklı sonu ortaya çıkarttığını belirten Uyaniker, bunlardan ilkinin "sonu getirecek olan kötülüğün önlenmesini temin etmek" olarak belirler. İkinci görüşü ise "bir an önce kıyameti kopartarak sonsuz hayatın başlamasını arzulamak" olarak ifade etmiştir.

"Kozmik Felaketle Yeni Bir Dönem: Tufan Mitleri" ismini taşıyan kitabın yedinci makalesi Birsal Çağlar Abiha tarafından yazılmıştır. Tufan kelimesinin anlamı ve diğer bazı dillerdeki karşılıkları verildikten sonra tufan mitlerinin genellikle belirli bir insanlık döneminin sonunu ve ardından yeni bir insanlık döneminin başlangıcını anlattığına değinilmiştir. Tufan mitlerini "cezanın ve ikinci şansın mitleri" olarak değerlendiren araştırmacı dünya mitolojilerinden, Türk mitolojilerinden ve kutsal kitaplardaki tufan anlatılarından örnekler vererek konuyu geniş bir şekilde ele almıştır. Son olarak tufan mitlerindeki ortak motiflere değinilen çalışmada ceza, seçilmiş kişi, gemi, kurtuluş dağı, tufanda kuşlar, kurban ve gökkuşağı ortak motif olarak değerlendirilmiştir.

Ahmet Keskin kitabın sekizinci makalesi olan "Kurbanın Arkeolojisi: Kutsalın Oluşum ve Dönüşüm Süreçlerinin Yapı Taşları Olarak Kurban Mitleri"ni yazmış ve kurban konusunu antropolojik, mitolojik, teolojik ve sosyokültürel açıdan ele almıştır. Kurbanın insanlık tarihindeki konumunu bütüncül olarak kavrayabilmek için öncelikle tarihsel akış içindeki görünümünü anlamak gerektiğini belirten Keskin, kurbanı antik uygarlıklarda, mitolojilerde ve semavi dinlerde ayrı başlıklar altında incelemiştir. Çalışmada, kurban ve ritüel icrasının temel unsurlarına da değinildikten sonra kurban teorileri ve kurbanın sanata yansımalarına

bakılmıştır. Kurbanın Türk mitolojisindeki, Türk kültür ve inanış tarihindeki görünümünün de incelendiği çalışmada son olarak günümüzdeki kurban anlayışı üzerinde durulmuştur.

Kitabın dokuzuncu makalesi olan “Evvel Zamandan Günümüze Takvim Mitleri” Berna İnaltekin tarafından kaleme alınmıştır. Çalışmada, zamanın tanımı yapıldıktan sonra takvimlerin oluşmasında zamanın döngüsel ya da doğrusal olarak algılanmasının etkili olduğundan bahsedilerek çeşitli takvim türlerine değinilmiştir. “Başlangıç Anlatılar”ı bölümünde On iki Hayvanlı Türk Takvimi, Yılbaşı ve Noel hakkında bilgiler verilmiştir. “Güneş’e Özlem” ve “Aydınlığa Kavuşma Sevinci Anlatıları” isimli başlık altında da Nevruz, Hıdırellez, Paskalya, Kalandar, Bocuk Gecesi ve Cemre incelenmiştir. “Hüzün, Şükür ve Sevgi Anlatıları” başlıklı bir diğer bölümde ise Aşure Günü, Sevgililer Günü, Anneler Günü, Babalar Günü ele alınmıştır. Son olarak “Kuruluş ve Kurtuluş Anlatıları” başlığında Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş ve önemli günlerinin anılmasıyla alakalı bilgiler verilmiştir.

Köken mitlerinin konu edildiği kitabın onuncu makalesi olan “Soy Ata: Halkların Köken Mitleri” Esra Bilge Savcı tarafından yazılmıştır. Mitin genel bir tanımı yapıldıktan sonra köken mitleri hakkında bilgiler verilmiştir. Toplumlar tarafından kutsal kabul edilen bu anlatıların uygarlıklar tarihi boyunca birbirine benzer gibi görülen ve tekrarlar içeren bir yapıda olduğu belirtilmiş ve ilk olarak hayvandan türeme anlatıları incelenmiştir. Bu başlık altında hem çeşitli Türk boylarının hem de farklı milletlerden halkların hayvandan türeme ile ilgili anlatıları ele alınmıştır. Daha sonra “Tabiattan Türeme”, “Ağaçtan Türeme”, “İnsanlar Çağı” başlığında çeşitli mitlerden örnekler verilmiştir. “İnsanlar Çağı” bölümünde Hesiodos’un *İşler ve Günler* adlı eserindeki beş insan soyu ele alınmıştır.

Mehmet Aça kitabın on birinci makalesi olan “Kültür Mitleri ve Kahramanları”nı kaleme almıştır. Kültür mitlerinin odaklandığı ana kavramların uygarlaşma, köken bilgisi, yaratım ve buluş olduğunu belirten Aça, makalesinde öncelikle “Neden Kültür Kahramanları?” sorusunu sormuştur. Daha sonra “Kültür Mitlerinin Kahramanları ve Getirdikleri” ana başlığını atarak ateş, teknoloji araçları, evlilik kurumu, sanat gibi çok çeşitli kültür ürünlerini getiren kültür kahramanlarına çeşitli kültürlerin mitlerinden örnekler vererek değinmiştir. Bu bölümün ardından sırasıyla destanların, dinlerin ve dinsel anlatıların, efsanelerin kültür kahramanlarına yer vermiştir. Makalenin son ana başlığı ise “Antik Uzaycıların Uzaylı Kültür Kahramanları ve Getirdikleri”dir. Sonuç bölümünde ise kültür mitlerinin

günümüzdeki birçok bilimsel gelişmeye rağmen hâlâ devam ettiğinden bahsedilmiştir. Aça, bu durumu, insanların kendilerini fail olarak görmeye karşı direnç göstermelerine ve dinsel düşüncenin getirdiği bazı fikirlere bağlamıştır.

“Kılavuz Modeller: Kahraman Mitleri” başlıklı on ikinci makalede Fatma Zehra Uğurcan, dünya üzerindeki tüm toplulukların idealize edilmiş kahramanları olduğunu ve toplumların bu şahısları kendilerine kible belirlediklerini belirtir ve makalesine mitik kahramanın özelliklerini inceleyerek başlar. Lord Raglan’ın “geleneksel kahraman kalıbı” kuramının tablolaştırıldığı bu bölümü Joseph Campbell’ın *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* kitabından da istifade edilen “Mitik Kahramanın Serüveni” başlıklı bölüm takip eder. Makalenin son bölümü olan “Örneklerle Mitik Kahramanlar” bölümünde bazı kahramanlık mitleriyle destanlara konu olmuş kahramanlar üzerinde durulmuştur. Bu bölümde de Gilgamiş, Oğuz Kağan, Rüstem, Odysseus, Köroğlu, Alpamış gibi birçok destanlaşan mitik kahramandan söz edilmiştir.

Kitabın “Bugünle Geçmişe Köprü: Etiyoloji Mitleri” başlıklı on üçüncü makalesi Berna Ayaz tarafından yazılmıştır. Makaleye etiyoloji teriminin anlamını ve etiyoloji mitlerinin konusunu ele alarak başlayan Ayaz, etiyoloji mitlerinin kozmogoni, teogoni ve antropogoni ile doğrudan ilişki olduğunu belirtir ve bu mitlerin yukarıda zikredilen mitlerden farklı olarak her şeyin yapısını, başlangıcını anlatan ve aynı zamanda tamamlayan mitler olduğunu ortaya koyar. İki bölümden oluşan makalede ilk olarak bitkilerin kökenlerine dair mitler incelenmiş ve bu mitlerin ağaç kültü kavramından ayrı düşünülmemeyeceği belirtilerek, ağacın mitik düşüncedeki önemi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise hayvanların kökenlerine dair mitler ele alınarak kurttan türeyiş mitlerine örnekler verilmiş, yaratılış metinlerinde de hayvanların yer aldığından söz edilmiştir.

Kitabın son makalesi olan “Aşkın Yolculuğu: Mitlerde Aşk” Bilge Esirgen tarafından kaleme alınmıştır. Aşk kavramı hakkında farklı tanımlara yer verilerek başlanan çalışmanın ilk başlığı “Mitolojide Aşkın Görünümü”dür. Yeryüzündeki farklı halkların mitleri boyunca “aşk” kavramının tanrılaşmasını sağlayan kahramanların incelendiği bu bölümü, “Mitlerde Aşkın Aktörleri” başlıklı bölüm takip eder. Aşkın aktörleri olarak tanrılar ve tanrıçaların, doğaüstü varlıkların ve insanların ele alındığı bölümden sonra “Mitlerde Aşık Olma ve Eş Seçme” bölümü gelmektedir. Daha sonra sırasıyla mitlerde aşkın zamanı ve mekânı

incelenmiştir. Bu bölümlerden sonra “Bir Yaratma/Oluşum/Üre(t)me Alanı Olarak Aşk”, “Bir Aşma/Aşkınlık Alanı Olarak Aşk”, “Yıkım/Ölüm Alanı Olarak Aşk” bölümleri gelmektedir.

Evrenin yaratılışını konu alan kozmogoni mitlerinden dünyanın sonunu anlatan eskatoloji mitlerine, tanrıların doğuşunu anlatan teogoniden insanın kökenini açıklayan antropogoniye kadar mitolojinin bütün temel konularını içeren bu kapsamlı çalışma, alanında yetkin on dört araştırmacının her birinin farklı bir konuyu ele almasıyla şekillenmiştir. Araştırma konusunun bütüncül bir perspektifle sunulduğu *Mitoloji*, aynı zamanda kitabı oluşturan makalelerin her birinin kendi bütünlüğü içinde de değerlendirebileceği önemli bir kaynaktır. Makaleler kaleme alınırken, alan bilgisine yabancı genel okura yönelik dengeli ve akademik kapalıktan uzak bir söylem tercih edilmiş olması da ayrıca dikkate değerdir. Konular incelenirken Dünya ve Türk mitolojilerinden seçilen örnekler, okurların farklı kültürlerin mitolojilerine erişme imkânını sunmuştur. Her bir makalenin sonunda yer alan kaynakça bölümü daha derin okumalar yapmak isteyen okuyucular için zengin bir okuma listesi oluşturmaktadır. *Mitoloji: Anlam Arayışının Evrensel Öyküleri* araştırmacılar, öğrenciler ve mitoloji meraklıları için önemli bir başvuru kitabı olacaktır.